

ДИВЕРГЕНТНЕ МИСЛЕННЯ – ПЕРШИЙ КРОК ДО ЛІНГВІСТИЧНОЇ КРЕАТИВНОСТІ

Вступ. Вивчення креативності як багатоаспектного феномену вже довгий час знаходиться у міждисциплінарному дискурсі. Зміст цієї категорії розглядається різними науками, зокрема філософією, психологією, педагогікою, антропологією, соціологією, культурологією, лінгвістикою. Однак, наукові роботи, присвячені аналізу лінгвістичній креативності, лише набирають обертів.

Виклад основного матеріалу. Мовлення є невід’ємним аспектом психологічного функціонування особистості на різних етапах її вікового розвитку. Варто зазначити, що не зважаючи на популяризацію питання формування та розвитку лінгвістичної креативності, а також її впливу на різні мовленнєві та соціальні аспекти функціонування особистості, це явище потребує значно глибшого вивчення та висвітлення.

Дослідженню мовленнєвого аспекту креативності присвячено низку робіт як вітчизняних, так і зарубіжних авторів (М. Алефіренко, І. Голубєва, Л. Калмикова, Г. Калмиков, Н. Карпенко, М. Козяр, О. Корніяка, І. Лапшина, А. Ласкова-Ярмоленко, О. Лозова, О. Литвиненко, В. Марушка, Г. Монастирецька, М. Павленко, М. Сідун, М. Тадеєва, Н. Харченко, М. Якимчук, Н. Хомський (N. Chomsky), Р. Джоунс (R. Jones), Т. Хоффманн (Th. Hoffmann), Г. Сампсон (G. Sampson), Р. Фаулер (R. Fowler)).

Креативність взагалі та лінгвістична креативність як предмет дослідження вивчається достатньо широким колом наукових напрямів, про деякі з яких було зазначено у вступі цієї роботи та інших наших наукових роботах [3; 4]. Тому необхідним є окреслення чітких визначень понять, пов’язаних із предметом нашої наукової розвідки для коректного оперування ними. Зокрема ми зосередилися на розгляді тлумачень категорій «дивергентне мислення» та «креативність».

Розпочнемо із визначення поняття «дивергентне мислення», оскільки саме воно згідно із теорією креативності Дж. Гілфорда є основоположним для формування та розвитку креативності як явища [1].

Відповідно до «Великого тлумачного словника сучасної української мови» за загальною редакцією В. Бусела, «дивергентний» – це такий, що розходиться [2, с. 293].

У цілому, якщо узагальнити наявні тлумачення дивергентного мислення, його можна охарактеризувати низкою таких якостей: оригінальність, рухливість, інноваційність, гнучкість, продуктивність, цілісність, чутливість та пластичність [5, с. 251].

Інші наукові дослідження визначають дивергентність як креативну якість, яка притаманна всім процесам когнітивного характеру. Ці процеси, в свою чергу, безпосередньо забезпечують творчий процес особистості в різних видах діяльності, в її різноманітних аспектах та напрямках.

Отже, дивергентний тип мислення характеризується баченням різноманітних аспектів певного явища, спрямованістю на охоплення багатофункціональних сторін проблеми, що забезпечує її ефективне вирішення.

Перейдемо до визначення категорії креативність. За В. Буселом «креативність» це – «творча, новаторська діяльність» [2, с. 583].

На думку В. Шапаря категорія «креативність» походить від латинського слова «creatura», що означає створення і, передовсім, полягає у «здатності породжувати незвичайні ідеї, відхилитися від традиційних схем мислення, швидко вирішувати проблемні ситуації» [6, с. 225].

Виходячи із наведених визначень, тлумачимо категорію «креативність» як певні творчі здібності особистості, які можуть проявлятися у різних аспектах діяльності людини. На нашу думку, креативна діяльність у широкому розумінні – це діяльність, яка характеризується новаторською складовою.

Працюючи над дослідженням «Психологічні особливості розвитку лінгвістичної креативності студентства», ми зіткнулися із тим, що відповідні до цієї теми методики існують лише в англійських та російських версіях. Наприклад, (далі переклад з англ. та рос. - М. Г.) П. Торренс методика «Вербальне творче мислення», чи С. Меднік «Тест відтермінованих асоціацій. Вербальна креативність». Тому, спираючись на ідеї останнього науковця, ми створили власні українські варіанти на визначення дивергентного мислення як першого кроку до лінгвокреативності. Зрозуміло, наше дослідження поки буде носити пілотний характер, пізніше пройде апробацію, валідацію та верифікацію. *Усе наведене нижче сформульовано доц. М. О. Голубєвою.*

Методика «Дивергентне мислення»

Інструкція для досліджуваних. Перші завдання, пов'язані із рисунками, які запропоновано. Наразі ми обмежимося тільки описом цих рисунків. Ці завдання дозволяють дізнатися, чи зумієте Ви поставити запитання та формулювати здогадки про наведені події, причини їхнього виникнення та можливі наслідки.

Прочитайте наступні вислови, уявіть собі ситуації, спробуйте кількома словами схарактеризувати, що відбувається, чи як назвати цей конкретний кейс. Запишіть Ваш власний варіант назви кейсу праворуч в таблиці.

№	Опис кейсу	Ваша назва кейсу
1.	Стілець з крилами	
2.	Літак в окулярах	
3.	Мухомор під парасолькою	
4.	Усі пелюстки ромашки в бігудях	
5.	Дзига сидить за шкільною партою	

6.	Заєць тримає люстерко, повернуте від себе	
7.	Холодильник «Дніпро» з гантелями	
8.	Автобус їде на скейті	
9.	Скакалка стоїть на терезах	
10.	Дощова хмарка їде на велосипеді	
11.	Лисиця обернула шию власним хвостом	
12.	Навушники спускаються на парашуті	
13.	Зірка грає на ударних інструментах	
14.	Олівець та точилка, обнявшись, сидять на лавці	
15.	Газова плита їде на ковзанах	
16.	Повітряна кулька стрибає з вишки в басейн	
17.	Ведмідь несе на лівому плечі веселку, обережно тримаючи її двома передніми лапами	
18.	Звичайний плаский гудзик із чотирма дірочками, порізаний на шматочки як піца	

Висновки. Дивергентність – багатопланове, багатоаспектне, багатофункціональне явище. Якщо особистість використовує дивергентне мислення, то така людина здатна сприймати поле різноманітних значень, побачити оригінальні сторони феноменів, об'єднувати та враховувати різні функції предметів.

При використанні дивергентного мислення відбувається розширення світогляду особистості та охоплення багатофункціональних сторін проблеми, що забезпечує її ефективне вирішення.

Креативна діяльність відображає унікальні новоутворення, що відмінні від існуючих або усталених ідей, схем, алгоритмів, дій, які є цінними та доречними для певної особистості чи певного кола осіб, конкретної ситуації та конкретного часу.

Наше дослідження виконано в рамках наукової теми кафедри психології та педагогіки НаУКМА «Психологічні умови та механізми функціонування особистості в реаліях сучасного українського суспільства». Реєстраційний номер в УкрІНТЕІ: 0121U114361. Науковий керівник – проф. А. М. Чернобровкін.

Список використаних джерел

1. Байсара Л. І. Множинність прояву видів інтелекту [Текст]: конспект лекцій / Л. І. Байсара. Дніпро : РВВ ДНУ, 2010. 96 с
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / Укладач та головн. ред. В. Т. Бусел. Київ, Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Герман К. Креативність: сучасні визначення та значущість розвитку цієї навички / К. Герман, О. Левонюк, С. Проценко, М. Голубєва // Наук-практ. конф. «Особистість в просторі проблем ХХІ століття» : програма і матеріали, 16 лютого 2022 р., Київ, Україна. НаУКМА», кафедра психології та педагогіки. Київ : ПП «ДіректЛайн», 2022. С. 34-36. http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23077/Herman_Levoniuk_Protsenko_Holubieva_Kreatyvnist_suchasni_vyznachennia_ta_znachushchist_rozvytku_tsiei_navychky.pdf?sequence=1&isAllowed=y

4. Лукошина А. С. До питання лінгвістичної обдарованості студентства / А. С. Лукошина, М. О. Голубєва // Програма і матеріали наук.-практ. конф. «Особистість у просторі проблем ХХІ століття». 10 березня 2022. Україна. Київ : ПП «Дірект Лайн», 2022. С. 90-93.
http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/23068/Lukoshyna_Holubieva_Do_pytan_nia_linhvistychnoi_obdarovanosti_studentstva.pdf?sequence=1
5. Нечипоренко Х. М. Поняття і основні характеристики дивергентного мислення // Компетентнісний вимір сучасної освіти: теорія і практика : зб. тез V регіон. наук.-практ. конф. (19 травня 2017 р., м. Запоріжжя) / За заг. ред. В. В. Нечипоренко. Запоріжжя : Хортицька національна академія, 2017. С. 250-251.
<https://khnnra.edu.ua/wp-content/uploads/2020/02/Zbirnik-tez-V-Regionalnoyi-naukovo-praktichnoyi-konferentsiyi-Kompetentnisnij-vimir-suchasnoyi-osviti.-Teoriya-i-praktika-19.05.2017.pdf>
6. Шапар В. Б. Сучасний психологічний словник. Харків : Прапор, 2007. 640 с.

Гончаренко Євеліна

ФЕНОМЕН АМБІВАЛЕНТНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Підлітковий вік відноситься до тих критичних періодів онтогенезу, пов'язаних з суттєвими перетвореннями в сфері свідомості, діяльності й системі взаємовідносин індивіда.

Зміни в емоційній сфері, нестабільність «бурхливість» реакції є результатом не лише фізіологічних перебудов, хоч й знаходяться в суттєвому взаємозв'язку, а й потребою у нових психосоціальних ролях, самоствердженні. Прагнення та почуття починають переповнювати, виникає невдоволення щодо своїх власних дій та вчинків інших, така незадоволеність та подекуди агресивність може бути як реакція на невідповідність власної фантазії до вибудованої реальності. Емоції підлітка часто різкі, рухливі, мінливі та вміщують в собі протиріччя. Підвищена чутливість має тенденцію поєднуватися з надмірною черствістю, несприйнятливістю, сором'язливістю – з розв'язністю, а страх образи провокує агресію.

Амбівалентність була й продовжує бути об'єктом дослідження багатьох теорій та не оминула праць відомих дослідників. Психоаналітична теорія, з її основоположником З. Фрейдом визначала цей феномен, як результат підсвідомого зіткнення двох різних форм потягів, що не узгоджуються й не знаходять вираження для реалізації потреби. Неофройдисти К. Юнг, К. Абрахам та А. Адлер – описували як необхідну складову психічного розвитку, визначаючи амбівалентні прояви не як протиставлення почуттів, а їх доповнення, цілісність та самість особистості.

Представники гуманістичної теорії А. Маслоу та К. Роджерс мали інші, відмінні погляди на феномен амбівалентності. Маслоу вважав, що амбівалентність заважає повноцінній самоактуалізації; Роджерс описував це явище як неузгодженість у переживаннях, що дійсно відчуває індивід й тими уявленнями «Я» в наслідок неспівпадіння між цінностями особистості та встановленими суспільством критеріями.